

Úvodné slovo

Vážení čitatelia,

Lysák

spolu s vami si pri štarte nového - 2005. roka popri dobrých vinšoch pripomínáme aj 12. výročie samostatnej Slovenskej republiky a 15. výročie sformovania NEZES.

Korene utvorenia Nezávislého združenia slovenských ekonómov siahajú do polovice 80. rokov minulého storočia, keď dozrievala vôľa prerušiť stagnáciu vo výkonnosti ekonomiky a vymanením sa z druhoradého postavenia v štáte dostať sa k možnosti samostatnejšie rozhodovať o svojich cieľoch i výsledkoch práce slovenského národa. Vyústením snáh skupinky: F. Bruckmayer, M. Adam, M. Tkáč, L. Lysák, R. Harenčár, Š. Králik, J. Kuník, ktorá sa rýchle rozrástala, sa 20. decembra 1989 uskutočnilo stretnutie 70 ekonómov, ktoré položilo základy činnosti NEZES, potvrdené ustanovujúcim zasadnutím 29. januára 1990. Za základný cieľ sme si stanovili účinne napomôcť k sformovaniu a rozvoju samostatnej, národne, sociálne a ekologicky orientovanej slovenskej ekonomiky. V tom duchu sme sa počas uplynulých pätnástich rokov snažili prispievať podľa svojich možností. Za nezávislé postoje Združenia pri hodnotení zámerov a konkrétnych postupov vládnych zoskupení v hospodárskej, sociálnej a zahraničnej politike sme veru neboli hýčkaní osobitnou pozornosťou ani prostriedkami na našu činnosť. A od nepriateľov slovenskej štátnosti sme užili nemálo -izmov, z ktorých nacionalizmus patril k tým miernejším. Teší nás hodnotenie kompetentných, že NEZES svojimi postojmi účinne prispelo k rozhodnutiu o osamostatnení Slovenska. Následne sme mali možnosť podieľať sa Nina koncipovaní hospodárskej a sociálnej politiky, ktorá vyniesla za 5 rokov mladú SR z najzložitejších podmienok na predné pozície medzi tranzitívnymi ekonomikami v dynamike rozvoja, pozitívne sa vyvíjala úroveň zamestnanosti, inflácie, miezd, dôchodkov. Slovenská republika počas dvanástich rokov svojej existencie jednoznačne potvrdila opodstatnenosť nášho národa a všetkých s nami žijúcich národností na samostatnosť aj svoju kompetitívnosť v medzinárodných vzťahoch.

Na druhej strane, mnohé z pôvodných zámerov zvýšenia úrovne ekonomiky a životného štandardu sa nenaplnili. Bezkonceptná, ba deštruktívna *eufória privatizácie*, najmä v posledných rokoch podľa zdroje, potrebné pre zdravotníctvo, vzdelanie, vedu, kultúru a ďalšie potreby modernej spoločnosti. Vo *výkonnosti ekonomiky* na jedného obyvateľa sme 51% (k priemeru Európskej únie) iba na úrovni 1990. roka. Úrovníou nezamestnanosti patrime k najhorším, úrovňou miezd i v niektorých ďalších ukazovateľoch patria Slováci k tým najbiednejšie plateným s najnižšou kúpyschopnosťou v

Európe. Najmenej dávame na vzdelanie, vedu, výskum atď. Nečudo, že sa to negatívne prejaví v pesimizme Slovákov pri pohľade do budúcnosti, v nedôvere k vrcholovým orgánom a politikom, v zahanbujúcej účasti občanov vo voľbách do európskeho parlamentu. *Na počudovanie*, predtým voči Slovensku tvrdo kritické zahraničné sily a ich domáci prisluhovači teraz mlčia?! Doslova *hrozivá je nedôvera voči vlastnému štátu*. *Národnú identitu* pred európskou uprednostňuje, podľa Eurobarometra, *len 28% Slovákov, čo je posledné miesto v tabuľke!!!* Ďaleko pred nami sú *Turci - 57%*, Maďari so 49 % aj Česi s 37. percentami.

Je teda *načase sa spamätať a hľadať východiská*. Prehodnotiť pohodlné podrobenie sa línii bezbrehého trhového liberalizmu, ktorý prehlbuje nerovnováhu v sociálnej oblasti, bezohľadne ohrozuje ekológiu a podmienky trvalo udržateľného rozvoja v národných i celosvetových reláciách. Naliehavo tak rastie potreba vypracovania dlhodobej stratégie rozvoja Slovenska, jej prijatie rozhodujúcimi silami spoločnosti a aplikáciu s ohľadom na národnoštátne záujmy. Tak ako postupujú ostatné úspešné národy a štáty. Výchovorky na históriu a veľkosť nechať už raz bokom. Mať na pamäti, že v desiatke najvýkonnejších štátov sveta figurujú mnohé z našej kategórie veľkosti: 1. Luxembursko (40.000 USD HDP/r. na lobyvateľa), 2. USA (37.600), 5. San Marino (34.600), 6. Nórsko (31.800), 7. Švajčiarsko (31.700), 8. Írsko (30.500), 9. Kanada (29.400), Belgicko (29.000). Pritom niektoré z nich, napríklad Írsko, dosiahli terajšie pozície za relatívne krátky čas jednej dekády. Uvažovaná stratégia môže byť k podobnému postupu dobrým impulzom, a orientáciou. Preto NEZES má seriózný záujem na jej vypracovaní čo najúčinnejšie spolupracovať od začiatku nastupujúceho 2005. roka. Naším čitateľom, vzácnym prispievateľom i všetkým priaznivcom želáme po celý rok popri dobrom zdraví úspechy i pohodu.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Nezamestnanosť - choroba ekonomiky

Žiaľ, že nezamestnanosť je sprievodným javom trhovej ekonomiky. Ak prekročí určitú úroveň stáva sa vážnou a mnohokrát najväčšou chorobou ekonomiky. Viaceré najvyspelejšie ekonomiky si udržiavajú nezamestnanosť na úrovni prirodzenej miery nezamestnanosti. Súčasne aj úspešne realizujú sociálnu orientáciu ekonomiky. Transformujúce ekonomiky sa trápia s vyššou úrovňou nezamestnanosti, hlavne tie kde prechod k trhovej ekonomike rázne pretrhal väzby vytvárané v minulom období. Vysoká miera nezamestnanosti trápí aj také ekonomiky ako je nemecká, francúzska a španielska. Je

Baránik

neprijemne konštatovať reálny fakt, že naša ekonomika sa „pýši“ s vysokou úrovňou nezamestnanosti. K tomu je žiaduce povedať objektívnu pravdu, že ani jedna z transformujúcich ekonomík nemusela prekonať taký šok ako naša v dôsledku konverzie zbrojnej výroby. K tomu výrazne prispel aj rozpad výhodných trhov kde sme v minulosti realizovali väčšinu obchodných transakcií na zahraničných trhoch

Ľudská práca je bezpochyby najvýznamnejším potenciálnym zdrojom rozvoja v súčasnom období. Scientifikáciou pracovných procesov sa význam ľudskej práce neustále zväčšuje. Preto nevyužívanie potenciálu ľudských zdrojov je čistou stratou na tvorbe hrubého domáceho produktu. V podmienkach roku 2004 táto strata predstavuje v slovenskej ekonomike 290,0 mld. Sk nevytvoreného hrubého domáceho produktu. A to stojí na zamyslenie ako tento potenciálny zdroj získať. Cesta k tomu je predovšetkým vo zvyšovaní zamestnanosti hlavne tvorbou nových pracovných miest, predovšetkým v odvetviach kde je najvyššia produktivita práce. Nesporne k takým patrí aj automobilový priemysel. V posledných rokoch vytvárané nové pracovné miesta v obchode (supermarketoch), ale aj v priemysle sú v nižších tarifných triedach s nízkou tvorbou pridanej hodnoty čím k rastu produktivity práce a efektívnosti ekonomiky veľmi neprispeli a ak áno tak len zvyšovaním intenzity práce. Slovenská ekonomika potrebuje v súčasnosti zabezpečovať rast hlavne pracovnými miestami, ktoré sú nositeľmi najvyššej úrovne technického pokroku.

Pre súčasný stav nedostatku pracovných príležitostí je charakteristické to, že výrazný podiel nezamestnaných predstavujú ročníky, ktoré sú potenciálom vyššej úrovne produktivity práce hlavne ročníky 25-39r. Ďalším problémom je výrazný únik absolventov vysokých škôl. Svedčí o tom fakt, že za roky od začiatku transformácie vysoké školy opustilo viac ako 120 tis. absolventov, ale počet zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním sa zvýši len nepatrne napriek tomu, že medzi absolventov štatistika započítava už aj absolventov bakalárskeho štúdia, z ktorých podstatná časť ďalej pokračuje v magisterskom alebo inžinierskom štúdiu. Únik absolventov vysokých škôl do zahraničia sa už začína negatívne prejavovať.

Časť nezamestnanej mladej populácie je aj dôsledok nezladenosti medzi dopytom po práci a ponukou práce, ktorú reprezentujú absolventi stredných a vysokých škôl, o ktorých prax nemá záujem.

Malá ekonomika si nemôže osvojiť praktiky veľkých ekonomík, lebo tvrdiť, že trh vyčistí všetko je nielen nepravda, ale aj nezodpovedná hlúposť. Keďže ľudská práca a intelektuálna zvlášť je najcennejším zdrojom ekonomického rastu musí sa s ním aj veľmi rozumne hospodáriť. V našich podmienkach to neplatí.

Treba objektívne priznať, že ministerstvo práce sa usiluje uplatňovať väčšinu štandardných opatrení starostlivosti o nezamestnané osoby, aby sa uplatnili na trhu práce. Ale akosi to nevedie k úspechu. Vykazovaná miera nezamestnanosti na základe týchto opatrení sa pohybuje na

úrovni 12,5 %, ale podľa štatistických zisťovaní medzinárodnými inštitúciami je miera nezamestnanosti 18,6 %. A to je obrovský rozdiel. Kto má pravdu? Podľa nášho názoru pravda je na strane medzinárodných inštitúcií. Skutočnosť je ešte nepriaznivejšia ako 18,6 %. Časť nezamestnaných pracuje načierno v zahraničí. A tí nie sú nikde evidovaní.

Predmetom serióznej úvahy by mal byť aj problém ako vnímať tých, ktorí legálne pracujú v zahraničí? Väčšina z nich odišla pracovať do zahraničia buď preto, že nenašli uplatnenie doma alebo mohli nájsť uplatnenie, ale za nevhodných podmienok v odmeňovaní. Cena práce, ako je všeobecne známe v našej ekonomike sa vo väčšine profesií pohybuje na úrovni jednej tretiny alebo aj menej ceny práce v zahraničí. Toto je mimoriadne vážny nielen ekonomický, sociálny, ale aj politický problém. Nijaká z inštitúcií, ako veľmi vážny, tento problém okrem médií nenastoluje. Vážení politici, ak si myslíte, že tento problém sa sám vyrieši, tak sa veľmi mýlite. Trh ak sa bude pozitívne vyvíjať môže tento naliehavý problém zmierniť, ale nikdy nevyrieši. Do hry musí vstúpiť cieľavedomá politika. Želám tejto politike skorý úspech, ale bez racionálnej stratégie a jej postupnej realizácie sa to nepodarí. Aspoň nie v horizonte, aby aj súčasná populácia mala z toho osoh. Nemožno sa utešovať, že spotreba neustále rastie aj za týchto podmienok.

Nezamestnanosť veľmi prehlbuje sociálnu nerovnosť, ktorá je charakteristická pre súčasný vývoj vo svete. To je práve hrozba pre budúcnosť. Aj keď sociálne rozdiely u nás ešte nenadobudli hrozivé rozmery.

Budúci vývoj musí každá politika založiť na maximálnom využití potenciálu hlavne kvalifikovanej práce. Máme k tomu predpoklady lebo chvalabohu naša mladá generácia si uvedomuje svoju cenu a usiluje sa vyššou kvalifikáciou túto cenu ešte zvýšiť.

Prof. Ing. Michal Baránik, PhD.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Priame zahraničné investície v sektore služieb na Slovensku

Výrazné posilňovanie investičných tokov v oblasti služieb patrí medzi najnovšie a najdôležitejšie celosvetové trendy v oblasti tokov priamych zahraničných investícií (ďalej len PZI). Údaje Stálej konferencie OSN o obchode a rozvoji (ďalej len UNCTAD) dokazujú, že toky PZI v oblasti služieb v rokoch 2001 až 2003 výrazne rástli a ich podiel na celosvetových tokoch PZI dosiahol až 70 %. Najväčšiu dynamiku majú telekomunikačný sektor, obchod, sektor tzv. business služieb, finančný sektor a médiá.

Nový trend neobišiel ani región strednej a východnej Európy (ďalej len SVE). V 90. rokoch v príleve PZI do regiónu SVE dominoval priemysel, avšak od roku 1997 je možné pozorovať rast prílevu PZI do sektoru

služieb. Hlavným faktorom rastu sú najmä podnikateľské príležitosti v službách, ktoré v regióne SVE stále zaostávajú za priemyselne vyspelými štátmi. Rast prílevu PZI do sektoru služieb podporila aj prebiehajúca privatizácia v štátoch SVE, keď prebiehal predaj mnohých významných podnikov v oblasti služieb.

Odvetvová analýza prílevu PZI na Slovensko v rokoch 1993 až 2003 dokazuje, že i Slovensko dokázalo získať významné investície v sektore služieb. Sektor služieb v skúmanom období získal podľa údajov NBS až 60 % z celkových PZI, pričom podiel priemyslu tvoril len 39 %.

Najvýznamnejším sektorom na základe získaných PZI v rámci služieb je sektor výroby a rozvodu elektriny, plynu a vody, ktorý získal takmer 23 % z celkových PZI. Hybnou silou v tomto sektore bola privatizácia, slovenská vláda od roku 1998 predávala minoritné podiely v štátnych monopoloch, čo sa asi najvýraznejšie dotklo práve tohto sektora. V roku 2001 štát predal minoritný (49%) podiel v troch podnikoch zabezpečujúcich rozvod elektriny a v roku 2002 došlo aj k predaju rovnakého podielu aj v plynárenskej spoločnosti SPP.

Sektor finančného sprostredkovania (11 % z celkových PZI) profitoval tiež z privatizácie bánk a poisťovní v štátnom vlastníctve (napr. Slovenská sporiteľňa, VUB, Slovenská poisťovňa) a z kapitálového vstupu zahraničných bánk a poisťovní do domácich súkromných subjektov (napr. Istrobanka, Komunálna banka, poisťovňa Kooperatíva). V súčasnosti pôsobí na Slovensku iba jedna banka bez majoritného zahraničného vlastníctva (Poštová banka) a všetky poisťovne sú tiež pod dohľadom zahraničných investorov. Dôvodom tohto faktu je snaha silných nadnárodných bankových skupín získať významné postavenie v regióne SVE, kde boli miestne banky často malé a podkapitalizované.

Ďalej môžeme menovať telekomunikácie a malo a veľkoobchod, ktoré získali zhodne 10 % z celkových PZI. V telekomunikačnom sektore je možné pozorovať aj PZI v rámci privatizácie (predaj Slovenských telekomunikácií) a tiež aj akvizície súkromných podnikov (kúpa firmy Globtel nadnárodnou spoločnosťou Orange). PZI v sektore obchodu nabrali silu po roku 1998, keď nadnárodné obchodné siete (Tesco, Ahold, Carrefour, Lidl a ďalšie) začali vstupovať na slovenský trh a rýchlo rozširovali svoje obchodné siete.

Záverom je možné konštatovať, že aj keď PZI v rámci služieb sú na Slovensku významné, investície do najprogresívnejších odvetví služieb (informačné technológie, business služby, výskum a vývoj atď.) výrazne zaostávajú. Súčasná stratégia vlády je zameraná najmä na investície v oblasti priemyslu (viď automobilový priemysel), čo môže viesť ku konzervácii technologickej a hospodárskej zaostalosti Slovenska.

Ing. Tomáš Dudáš, doktorand FMV EU v Bratislave

Medzinárodné politické vzťahy

Neoregionalizácia

Globalizácia je zotrvačnosťou ponímaná ako dominantná jednosmerná paradigma nezvratného trendu internacionalizácie a integrácie v celosvetovom – globálnom rozsahu. Menšia pozornosť sa venuje časovo i priestorovo významným odklonom od globalizačného procesu, ako je fragmentácia, či *lokalizácia*. V regionálnom (kontinentálnom, subkontinentálnom) rozsahu - *regionalizácia*.

Lysák

Čo je príčinou, dôvodom týchto tendencií napriek tomu, že proces globalizácie je v záujme najsilnejších politických a ekonomických aktérov vo svetovom hospodárstve a spoločnosti? Jedným z takýchto dôvodov je zrejme *potreba humanizácie globalizácie*.

Ak koncepciu trvalo udržateľného rozvoja ponímame v širších sociálno-ekonomických súvislostiach, potom ako hlavný problém a úloha na začiatku 21. storočia je dosiahnuť, *aby sa proces globalizácie stal pozitívnou silou pre všetky národy a všetkých ľudí na svete*. Globalizácia môže priniesť ľudstvu netušené možnosti. To si ale vyžiada obrovské úsilie, prostriedky, ale aj čas, aby sa mohlo dospieť k prevahe jej pozitív nad terajšími negatívami.

V súčasnosti je *prospech z pôsobenia globalizačných aktivít rozdeľovaný veľmi nerovnomerne*. A rovnako nerovnomerne sú *pocitované dopady globalizácie na ekonomicky slabšie celky*, hlavne zo skupiny rozvojových a tranzitívnych ekonomík. Nielen v oblasti ekonomickej, ale aj v sociálnej, ekologickej, kultúrnej i ďalších, čo vyvoláva obavy o zachovanie ich identity a prosperity. A vlny protestných akcií po celom svete.

Zástancovia globalizácie argumentujú, že ide o spontánne, či organizované mítingy anarchistov, extrémnych ľavičiarov a výtržníkov, ktoré sú iniciované, ba dokonca financované samotnými objektmi protestov, na čom profitujú v nemalej miere aj médiá (presnejšie médiokracia).

Amartya Sen, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu z roku 1998 však opodstatnene poukázal na to, že tieto javy nemožno bagatelizovať, lebo rovnako majú globálny charakter. Počas vyše dekády posledných rokov milióny protestujúcich vyšlo do ulíc v Indii, Filipínach, Indonézii, Brazílii, Bolívii, aj v USA, Kanade, Mexiku, Venezuele, vo Francúzsku, Nemecku, Taliansku, Česku, Španielsku, Švédsku, Veľkej Británii, Austrálii, Južnej Afrike, Thajsku, Malajzii a inde, vrátane Slovenska, ktorí masovo protestovali proti prejavom a nositeľom globalizácie. Boli to nielen ekológovia a ľavicovo orientované organizácie, ale

aj duchovní, komunisti a iní. Kritici zdôrazňujú, že globalizácia spôsobuje novú masovú nezamestnanosť, marginalizuje vplyv odborových organizácií a tým znižovanie miezd, ignoruje otázky späté s pôdou, tým zvyšuje nezamestnanosť na vidieku a brzdí agrárne reformy v rozvojových štátoch. Podľa ďalšieho nositeľa Nobelovej ceny Josepha Stiglitz je globalizácia založená na nečestných pravidlách hry. V dôsledku čoho polovica obyvateľov zemegule musí v súčasnosti vyžiť denne z menej ako dvoch dolárov. A približne jedna miliarda ľudí dokonca menej než z jedného dolára denne. *Priepasť medzi bohatými a chudobnými na tejto planéte je čoraz väčšia.*

Na poslednom kole rokovaní Svetovej obchodnej organizácie (WTO) bohaté štáty dosiahli, aby najchudobnejšie štáty sveta boli prinútené otvoriť svoje trhy pre produkty hospodársky vyspelých štátov. Ale USA a EÚ si zachovali ochranné bariéry pre svoje vysoko subvencované poľnohospodárstvo. A to je „nečestná agenda“. Globalizácia marginalizuje menšie štáty.

Je východiskom regionalizácia? Je prirodzené, že postihované skupiny a oblasti hľadajú cesty k eliminácii negatívnych dôsledkov globalizácie. Prikláňame sa k názoru, že je to prirodzená forma korigovania negatívnych vplyvov procesu globalizácie. V hospodárskej oblasti rovnako tak ako v oblasti kultúry, umenia, životného štýlu. Okrem toho, ako pripomína známy futuroológ J. Naisbitt, „Trend ku globálnemu životnému štýlu a protitrend smerujúci k presadzovaniu vlastnej kultúry predstavujú klasickú dilemu: ako zachovať individualitu v rámci jednoty rodiny a spoločnosti.“ Dejiny, tradície, jazyk každého národa sú jedinečné, preto je nezmyselné a nemôže byť v záujme ľudstva nihilizácia ani tých najmenších, či najmenej známych spoločností a ich kultúry. Na túto hlbokú myšlienku výstižne poukázal aj slovenský básnik Milan Rúfus príkladom z výtvarného umenia, keď sa svetoznámy maliar P. Picasso pri tvorbe unikátneho diela inšpiroval v galérii soškou neznámyho malého afrického kmeňa.

Proces regionalizácie sa v zjednodušenej podobe dokumentuje na príklade známej triády: Európska únia (450 mil. obyvateľov), severoamerická NAFTA na čele s USA (360 mil.) a Japonsko, (resp. v širšom ponímaní ASEAN, 320 mil.).

Svetová obchodná organizácia – WTO uplatňuje širší prístup a identifikuje rozsiahlejšie regionálne celky:

1. región Východná Európa a Stredná Ázia
2. región Euro-Stredomorský, členený ďalej na
 - Západnú Európu
 - Strednú Európu a Pobaltie
 - Severnú Afriku a Blízky východ
3. región Ázijsko-Tichomorský
4. región Amerika
5. región Subsaharská Afrika

Tak ako u triády aj pri členení podľa WTO ide z hľadiska integračného stupňa o značne heterogénne celky. Najpokročilejším v tomto smere je región európsky, ktorý

k terajšiemu stavu hospodárskej a menovej únie so spoločnou menou euro tvorí najpokročilejší typ integrácie vo svete. Európa k nemu smerovala už od polovice minulého storočia. Tento proces od nižších k vyšším formám integrácie možno očakávať i u ďalších regiónov. Skúmanie týchto tendencií má preto veľký význam aj pre formovanie našich predstáv a názorov na smerovanie zahraničnej politiky Slovenskej republiky v strednodobom aj dlhodobom horizonte.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

Joseph E. Stiglitz

je jedným z troch nositeľov (spolu s G. A. Akerlofom a A. M. Spencerom) Nobelovej ceny za ekonómiu z roku 2001 za výskum v oblasti asymetrických informácií na trhu a za analýzu „morálneho hazardu“ v ekonómii.

Narodil sa v mestečku Gary v štáte Indiana, USA 9. februára 1943. Toto mestečko je známe a zaujímavé aj tým, že okrem profesora Stiglitz sa tu narodil aj ďalší nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu Paul Samuelson.

Ako mladý študent navštevoval štátne školy. Svoje vysokoškolské štúdium síce začal na Amherst College v štáte Nové Anglicko, po troch rokoch však túto školu zanechal kvôli štipendiu, ktoré získal na Massachusetts Institute of Technology (MIT). Orientovať na ekonómiu sa mladý Stiglitz začal počas posledného roku štúdia na Amherst College v roku 1963. Až po ukončení štúdia na MIT získal diplom a neskôr aj doktorát (1967) z ekonomie. Štúdiom na MIT bolo pre Stiglitz veľmi významné z viacerých dôvodov: po dvoch rokoch úspešne štúdium dokončil a začal si tu robiť aj doktorát. Medzi najvýznamnejšie dôvody však patria jednoznačne Stiglitzovi učiteľia, ktorými boli nositelia Nobelovej ceny za ekonómiu, ako napr. Samuelson, Solow, Modigliani a Arrow.

Už poukončení prvého ročníka štúdia dostal šancu kriticky prehodnotiť články Samuelsona. Aj po ukončení štúdia na MIT bol dlho známy ako najlepší kritik Samuelsonových prác.

V rokoch 1965-1966 dostal grant na štúdium na Cambridgeskej univerzite. Po ukončení štúdia sa vrátil na MIT a neskôr učil na Univerzite v Yale, kde pôsobil od roku 1970 ako riadny profesor. Práve v tomto období sa začal venovať otázkam neistoty v ekonomike, čo ho nakoniec doviedlo k skúmaniu postavenia informácií v ekonomike. Hlavným záujmom Stiglitzovho výskumu bola stabilita trhového systému. Práce o neistote v ekonomike viedli Stiglitz k skúmaniu asymetrických informácií a k skúmaniu nedokonalých informovanosti subjektov trhu.

Stiglitz pôsobil určitý čas aj v Keni, čo ho viedlo k pochopeniu základných problémov, s ktorými musia

zápasit' rozvojové krajiny. Okrem toho však mal aj šancu dozvedieť sa niečo o problémoch ekonomiky, ktorá má výrazne odlišný charakter ako trhov^á ekonomika, ktorú poznal.

V roku 1993 sa stal hlavným ekonomickým poradcom amerického prezidenta Billa Clintona. V tejto funkcii presadzoval zníženie štátneho dlhu a deficitu federálneho rozpočtu USA. V roku 1997 sa stal hlavným ekonómom a viceprezidentom Svetovej banky, čo mu umožnilo priamy prístup k informáciám o rozvojovej pomoci. Túto funkciu vykonával do roku 2001.

V súčasnosti vyučuje ekonómiu na Kolumbijskej univerzite v New Yorku.

Redakcia

Názory

Výnosy z medzinárodného podnikania

S pribúdajúcim zahraničným kapitálom a investíciami a ekonomickej činnosti nadnárodných spoločností v slovenskom prostredí, sa niektoré makroekonomické veličiny a ukazovatele výkonnosti ekonomiky stávajú čoraz relatívnejšími kategóriami, aspoň čo sa týka medzinárodného podnikania a nedávnych pohľadov a hodnotení renomovaných slovenských ekonómov.

Spomeniem vývoj *v zahranično-obchodnej výmene tovaru*, ktorá má dominantné postavenie *v štruktúre bežného účtu* platobnej bilancie, ktorého súhrnná bilancia (v súčasnom období deficit), porovnaná s nominálnou hodnotou HDP je v medzinárodnom hodnotení jedným zo základných ukazovateľov vonkajšej rovnováhy ekonomiky. Napriek tomu, že výrobo-vývozná štruktúra slovenskej ekonomiky sa podstatným spôsobom postupne mení smerom k vyššej finalite, pri úvahách o zvyšovaní **pridanej hodnoty exportnej produkcie** je treba zachovať opatrnosť. Podstatnú časť slovenského exportu totiž produkujú nadnárodné spoločnosti, ktoré uplatňujú aj nadnárodný prerozdeľovací systém finančných tokov a výnosov, čím sa **národná pridaná hodnota stáva fiktívnou veličinou**. V primárnej podobe ide o vyberanie a presúvanie zisku a dividend zahraničnými investormi, ale existujú aj sekundárne cesty, kde možno zaradiť napr. poradenstvo, alebo systém transferových cien (výrobok sa cez hranicu presunie od dcéry k matke za výrobné náklady a zisk, resp. pridaná hodnota sa objaví až pri nasledujúcom predaji).

Podobnej kritike možno podrobiť ďalšiu položku bežného účtu – *výnosy z investícií*, ktoré predstavujú dividendy a reinvestovaný zisk z priamych a portfóliových investícií, ako aj bilanciu inkás a platieb úrokov z finančných operácií.

Trvalú deficitnosť a vonkajšiu nerovnováhu takmer všetci ekonómovia stotožňujú s deficitom obchodnej bilancie. Treba však poznamenať, že už v súčasnom období

sa deficitná položka výnosov z investícií vyrovnáva s hodnotou deficitu obchodnej bilancie a táto tendencia nie je ukončená. Už v tomto roku (2005) sa dá očakávať, že bilancia výnosov sa stane v slovenskej ekonomike dominantnou položkou vonkajšej nerovnováhy, čo by bolo potrebné zvažovať aj pri realizácii menovej politiky.

Ako tento vývoj hodnotiť?

Predovšetkým nechcem vytvárať negatívnu predstavu budúceho vývoja vonkajšej rovnováhy, iba akceptovať, že je to nevratná daň za pomoc zahraničného kapitálu a investícií slovenskej ekonomike, ktorú **platia všetky tranzitívne ekonomiky**. Pre porovnanie môžem uviesť Českú republiku, kde v prvých deviatich mesiacoch roka 2004 dosiahol deficit výnosov na bežnom účte hodnotu 3,4 mld. EUR, čo je 7,7 násobok deficitu z obchodnej výmeny tovaru a 5,3 % hodnoty HDP (prepočet z hodnôt v EUR). V rovnakom období dochádza v ČR k deficitnej tendencii aj vo výnosoch z kompenzácie pracovníkov (zvýšili sa mzdové náklady na zahraničných pracovníkov v ČR a znížili sa príjmy z miezd českých občanov pracujúcich v zahraničí).

Aké je východisko?

Odpoveď je jednoduchá, návod ťažko realizovateľný a veľmi zdĺhavý: bude potrebné viac sa venovať a investovať do vzdelania, výskumu a nových technológií a nadväzane viac exportovať investičné celky a kapitál. Ale to už by bol článok o niečom inom.

Ing. Štefan Burda

Recenzia

**IVANOVÁ, E.: Mikroekonómia.
Trnava: ARTEA No 1, s.r.o., r. 2004**

Ekonomická realita je zložitý systém vzťahov a procesov, od ktorých závisí vývoj ľudskej spoločnosti. Analýza tohto systému vytvára predpoklady pre úspešné riešenie ekonomických problémov, ktoré fungovanie každej spoločnosti prináša. Ekonómia je veda, ktorá objasňuje podstatu ekonomických javov a procesov, skúma akým spôsobom spoločnosť využíva.

V súlade s týmto ekonómia ako veda zachováva dva pohľady na skúmanie ekonomických problémov, makroekonomický a mikroekonomický.

Mikroekonomická teória analyzuje správanie sa základných jednotiek ekonomického systému: výrobcov, spotrebiteľov, zamestnancov, firiem, bankárov, podnikateľov a pod. Aj napriek tomu, že podľa gréckeho pôvodu slovo mikros znamená malý, mikroekonómia prispieva k riešeniu „veľkých“ ekonomických problémov. Ekonomické rozhodnutia sú vo svojej podstate

rozhodnutiami jednotlivcov a súhrn týchto jednotlivých rozhodnutí vytvára priestor pre naplnenie celospoločenských ekonomických cieľov.

Publikácia *Mikroekonómia* autorky Ing. Evy Ivanovej je mikroekonomickým pohľadom na rozhodovanie a správanie základných trhových subjektov pôsobiacich v trhovej ekonomike v podmienkach obmedzených výrobných zdrojov vzhľadom na potreby spoločnosti.

Predmetná publikácia má slúžiť ako základný študijný materiál pre študentov vysokých škôl najmä ekonomického zamerania. Po jej preštudovaní by mali študenti získať podstatu vedomostí z jednej zo základných častí modernej ekonómie, z mikroekonómie. Na týchto vedomostiach môžu stavať pri štúdiu ďalších ekonomických predmetov, ako sú makroekonómia, podniková ekonomika a pod.

Pri koncipovaní obsahovej štruktúry publikácie autorka vychádza z predpokladu, že s mikroekonomickou teóriou sa študenti stretávajú v prvých ročníkoch na vysokej škole, preto je publikácia rozdelená do štyroch kapitol tak, aby si pri ich štúdiu postupne osvojili základný kategoriálny aparát a zároveň bola zachovaná návaznosť základných ekonomických a mikroekonomických problémov v ekonomickej teórii.

V predmetnej publikácii si autorka nekladie za cieľ v plnej šírke obsiahnuť mikroekonomické problémy, ale stručne a zrozumiteľne vystihnúť podstatu mikroeconomickej problematiky a podstatu správania jednotlivých trhových subjektov v podmienkach fungovania trhových vzťahov. Pri vysvetľovaní základných pojmov a kategórií trhového hospodárstva a mikroeconomickej problematiky text dopĺňajú grafy a obrázky s cieľom zvýšiť názornosť vysvetľovaných otázok.

Stav trhovej rovnováhy je modifikovaný v závislosti od konkrétnej formy trhovej štruktúry. Práve skúmanie podmienok rovnováhy na trhu dokonalej konkurencie predstavuje východisko pre mikroekonomickú teóriu. Správanie základných trhových subjektov, spotrebiteľov, ako aj výrobcov je determinované typom trhovej štruktúry. Dokonalá konkurencia predstavuje v súčasných rozvinutých ekonomikách, podobne ako čistý monopol, skôr teoretickú abstrakciu. Práve pri vysvetľovaní niektorých mikroekonomických problémov je nevyhnutné použiť určitú mieru abstrakcie, aby sa zjednodušila vysvetľovaná problematika.

Prvá časť publikácie vysvetľuje základné pojmy a kategórie ekonomickej teórie, vysvetľuje podstatu definície ekonómie. Charakterizuje mikroekonómiu ako základnú súčasť modernej ekonómie. Zároveň autorka stručne vymedzuje základné teoretické zdroje mikroeconomickej teórie. Cez analýzu podstaty trhovej ekonomiky sa dostáva k charakteristike základných trhových subjektov v ekonomike, ktorými sú: spotrebiteľia ako subjekt tvoriaci trhový dopyt po tovaroch na strane jednej a výrobcovia (firmy), ako subjekt tvoriaci ponuku tovarov na strane druhej.

Jadrom publikácie je druhá a tretia časť, kde sa autorka podrobne zaoberá racionálnym správaním mikroekonomických subjektov, spotrebiteľov a firiem. V druhej časti definuje kategóriu *spotrebiteľ* a rozoberá determinanty správania spotrebiteľa a formovania individuálneho dopytu.

Obsahom tretej časti je analýza správania druhého mikroekonomického subjektu - *firmy*. Pri analýze firmy mikroekonómiu zaujímajú dva základné problémy a to: rozhodovanie o výstupe a rozhodovanie o cene. Na základe týchto dvoch rozhodovacích procesov sa formuje individuálna ponuka.

Autorka správanie obidvoch mikroekonomických subjektov poníma tak ako ich chápe moderná mikroekonómia v zmysle *hľadania optima a hľadania rovnováhy*. Tradičná mikroekonómia používa prístup čiastkovej, moderná mikroekonómia aplikuje axiomatický prístup a dôraz kladie na analýzu všeobecnej rovnováhy.

Ekonomická činnosť mikroekonomických subjektov prebieha v rámci ekonomického systému. V tomto ekonomickom systéme štát vytvára právne normy podľa ktorých sa ekonomické subjekty na trhu správajú. Preto štát považuje autorka za špecifický subjekt trhu. Na trh by mal vstupovať vtedy, keď trh prináša negatívne prejavy a tlmiť ich a naopak stimulovať pozitívne pôsobenie trhu.

Poslednú, štvrtú časť publikácie preto autorka venuje nedokonalostiam trhového mechanizmu a mikroeconomickej politike štátu.

Cieľ ktorý si autorka stanovila, vytvoriť základnú teoretickú bázu pre štúdium mikroekonomických problémov, publikácia v plnom rozsahu spĺňa. Obsiahnuté sú tam základné mikroekonomické problémy, ktoré sú podávané prehľadne a zrozumiteľným štýlom, tak sa publikácia stáva prístupná nielen odbornej ale aj širšej verejnosti, preto im ju odporúčam do pozornosti.

Prof. Ing. Michal Baránik, PhD.

Európska únia

Priority priemyselnej politiky Slovenskej republiky do roku 2013

Strategickým cieľom slovenskej ekonomiky do roku 2013 je dosiahnuť vysoký a dlhodobý udržateľný rast ekonomiky a tým aj rýchlejší rast životnej úrovne. Predpokladom pre splnenie tohto zámeru je vhodná integrácia a efektívna koordinácia všetkých súčastí hospodárskej politiky štátu, ktorej súčasťou je aj priemyselná politika SR.

Priority priemyselnej politiky Slovenskej republiky sú v dlhodobom horizonte spracovávané národohospodárskej stratégie SR, ktorú pripravuje Ministerstvo hospodárstva SR a na ktorej participujú aj ďalšie orgány štátnej a verejnej správy, vymedzené do oblastí :

- zvyšovanie konkurenčnej schopnosti slovenského priemyslu,
- aktívneho prístupu k priemyselnej globalizácii a regionalizácii,
- zvyšovania prílevu neprivatizačných priamych zahraničných investícií,
- rozvoj vedomostí,
- zlepšovania podmienok pre podnikanie a investovanie v SR,
- zvyšovanie inovatívnosti v slovenskom priemysle.

Permanentné zvyšovanie konkurenčnej schopnosti slovenského priemyslu je nevyhnutným predpokladom jeho úspešnosti na zahraničných trhoch. Rozvojom konkurenčnej schopnosti slovenského priemyslu sa uvoľní celý jeho potenciál i pre ekonomickú konvergenciu ekonomiky SR s vyspelým jadrom Európskej únie. Slovenská ekonomika je malá a otvorená ekonomika, závislá na globálnych procesoch, prebiehajúcich vo svetovom hospodárstve. Preto aj z týchto dôvodov je slovenská priemyselná politika orientovaná na presadzovanie koncepcie otvoreného a konkurenčného trhu. Základnou podmienkou pre dlhodobú prosperitu v nej hrá zlepšovanie celkového prostredia, ktoré posilňuje sklon jednotlivých účastníkov trhových procesov investovať, zamestnávať a pracovať.

Ťažisko prílevu investícií v horizonte do roku 2013 sa predpokladá a už sa to aj realizuje v praktickom živote, v tzv. neprivatizačných priamych investíciách. Tie sú jedným z najvýznamnejších zdrojov reštrukturalizácie slovenského priemyslu, posilnenia jeho technologickej úrovne a konkurenčnej schopnosti. Za základný spôsob zvyšovania atraktívnosti Slovenska ako vhodnej lokality pre umiestňovanie investícií predpokladá slovenská priemyselná politika systémové opatrenia na zlepšovanie podnikateľského prostredia. Preto bolo už pred vstupom Slovenska do Európskej únie výrazne zjednodušené jeho podnikateľské prostredie (zníženie administratívnych zásahov pri zakladaní nových podnikov, novela zákonníka práce, zjednodušenie daňového systému, realizácia daňovej reformy, novela zákona o investičných stimuloch, návrh zákona o elektronickom obchode a pod.). Základné štrukturálne reformy takto posunuli Slovenskú republiku na čelo nových členských krajín v kvalite podnikateľského prostredia.

Rozvoj vedomostnej úrovne na všetkých úrovniach je nevyhnutným predpokladom pre podporu rastu konkurenčnej schopnosti slovenského priemyslu. Preto sa v koncepcii priemyselnej politiky SR pripravil v spolupráci s Ministerstvom školstva SR aj program ďalšieho prispôsobovania slovenského školstva novým potrebám priemyslu. Najlepšie to vidieť v pripravovaných

materiáloch rozvoja automobilového priemyslu ako generátora hospodárskeho rastu priemyslu SR a jeho reštrukturalizácie.

Budúce obdobie si vyžaduje nepovažovať za kľúčovú iba reštrukturalizáciu existujúcich podnikov a ich expanziu, ale aj vznik nových ekonomických aktivít a nových podnikov, najmä malých a stredných podnikov. Preto považujeme za správne, že automobilový priemysel sa stal už dnes motorom zmien v priemysle Slovenska. Aktivity, uskutočnené za posledných dvanásť rokov ukázali, že tento smer je správny a vyvolal zrýchlenie všetkých zmien v priemysle Slovenska. Obrovské tempo rastu automobilového priemyslu na Slovensku je možné len vďaka premysleným, koncepčným opatreniam, ktoré prijala a realizovala vláda SR od roku 2000. Ministerstvo hospodárstva SR spoločne so Združením priemyselných zväzov, Združením automobilového priemyslu SR, vyššími územnými celkami a ďalšími inštitúciami boli a aj sú aktívnymi aktérmi týchto zmien.

Problémom priemyselnej politiky SR je skutočnosť, že inovačný systém, ktorý u nás existuje, vykazuje značný deficit za jeho úrovňou v najvyspelejších krajinách EÚ. Podľa prehľadov európskych inovácií Slovensko dosahuje voči krajinám EÚ-15 porovnateľné hodnoty iba v piatich ukazovateľoch. V ďalších štrnástich ukazovateľoch vykazuje hodnoty hlboko pod priemerom EÚ. Preto je prioritou novokoncepovanej koncepcie priemyselnej politiky SR v dlhodobom horizonte podpora všetkých foriem inovácií, stimulácia rozširovania vedomostí a technológií (najmä ICT) do podnikov, dynamizácia rozvoja ľudských zdrojov pre inovácie, zvyšovanie investícií do inovácií, podpora regulačného a administratívneho prostredia pre inovácie. Obdobným kľúčovým faktorom priemyselnej politiky SR do roku 2013 je vytváranie podmienok pre stimuláciu rozvoja konkurenčnej schopnosti slovenského priemyslu.

Priemyselná politika SR predpokladá v období do roku 2013 opierať sa o horizontálne – selektívne nástroje tvorby vhodného prostredia, v ktorom sa priemysel bude pohybovať, pričom zohľadňuje aj špecifické charakteristiky jednotlivých regiónov a sektorov. Špecifická podpora podnikateľského prostredia sa v SR aplikuje a aj bude aplikovať voči zaostávajúcim regiónom. Systémy štátnej pomoci budú prioritne zamerané na plnenie komplexných cieľov multidimenzionálneho charakteru. Špecifické nástroje priemyselnej politiky SR sa predpokladajú najmä v sektoroch výroby automobilov, výroby ocele, v chemickom priemysle, v sektore biotechnológií, telekomunikácií a obranného priemyslu.

Doc. Ing. Miroslav Mečár, CSc., dekan FSEV, TnU